

**100 ÉVES A MAGYAR ÁLLAMI FOLDTANI INTÉZET
ONÁLLÓ ŐSNOVÉNYTANI GYŰJTEMÉNYE**

LÁSZLÓ JÓZSEF

M Áll Foldtani Intézet Budapest, Népstadion út 14
H-1143

ETO 061 6 55(439 MÁFI)
56 581 069 5(09)

T á r g y s z a v a k gyűjtemény (MÁFI), ősnovénytan, tudománytörténet

Jelentős évfordulóhoz érkezett Intézetünk Ősnovénytani gyűjteménye, mivel 1984-ben lesz 100 éve, hogy kivált az általános őslénytani gyűjteményből és phytopalaeontológiai gyűjteményként annak onálló része lett. Az eseményről BOCKH JÁNOS így tudósít az aktuális Igazgatói jelentésben „Gyűjteményeinknek még az ősszel az új termekbe való áthelyezése alkalmával egyidejűleg az anyagnak rendeltetése szerint való csoportosításához is hozzáfogtunk, s a régi épület legtágasabb szobáját a gyakorlati geológia számára tartottuk meg, míg mellette eddig, igaz, még csak szerényebb módon, amin különben a szebb reménnyel kecsegtető jövő biztos segíteni fog, a DR STAUB MÓRICZ szorgos kezelése alatt álló phytopalaeontológiai gyűjteményünknek nyitottunk helyet.”

Az onálló Ősnovénytani gyűjteményt fokozatosan alakította ki a gyűjtemény első kezelője STAUB M., aki 1877-ben került közelebbi kapcsolatba az Intézetrel, amikor annak vezetősége megbízta HEER OSWALD „A Pécs vidékén előforduló permii növények” c. munkájának fordításával. Az ezt követő években több alkalommal vett részt gyűjtőutakon Erdélyben és a Mecsek hegységben. STAUB M., a „M Kir Foldtani Intézet onkéntese” kezelése alatt szépen gyarapodó gyűjtemény alakult ki, amely 1884-re már onálló ősnovénytani gyűjteménnyé fejlődött. STAUB M. anyagot és helyet kap paleobotanikai kutatásaihoz és cserébe gondozza a phytopalaeontológiai gyűjteményt. 1885–1890 között négy jelentésben számol be a gyűjteményben végzett munkáról. Ez alatt a rövid idő alatt az ősnovénytani gyűjtemény állománya ötezerről tízezer tételre növekedett. Ajándékozás, csere, vétel és gyűjtés révén értékes anyagot gyűjtött össze. 1898-ban folyamodványt adott be, amelyben kéri, hogy gimnáziumi tanári állásából mentse fel, hogy teljes idejét kutató munkájának szentelhesse az Intézetben. Kérését nem teljesítik, de 1900 január 1-től évi 600 korona tiszteletdíjat kap a gyűjtemény gondozásáért. Hatalmas munkabírású és egészségét sem kíméli. Nevet szerez magának szakemberként és pedagógusként egyaránt. Megbízatásokat vállal a közélet számos területén. 123 dolgozatot ír, melyek szinte kivétel nélkül paleobotanikai tárgyúak. 1904-ben bekövetkezett halálával a magyar ősnovénytan és a gyűjteménykezelés szempontjából is jelentős korszak zárul le.

A gyűjtemény új kezelőjét BOCKH JÁNOS még ugyanebben az évben kinevezi „Phytopalaeontológiai gyűjteményünk gondozását eddigi onkéntes conservatorának elhunytával DR LÁSZLÓ GÁBOR kir. geológus vette át és nyomban hozzá is fogott ennek újból való rendezéséhez”

Az intézeti feladatokban LÁSZLÓ G. jórészt tőzeg- és lápkutatással vesz részt, ősnövénytani közleménye a „Vezető” kivételével nincs. Az 1909-ben megjelent Vezető a földtörténetet követve mutatja be a növényvilág fejlődését és utal a megfelelő gyűjteményi anyagokra, így a mai gyűjtemény azonosítási munkáinál is használható.

A Tanácskoztársaság idején egységes bemutatógyűjtemény létrehozását határozták el, melynek helye a Nemzeti Múzeumban lett volna. A végrehajtás hibája volt, hogy nem egységes részeket szállítottak el, hanem csak a szebb példányokat. Utólag már nem állapítható meg, hogy mely gyűjteményrészek károsodtak a legjobban. Az ősnövénytani gyűjtemény gyarapodásáról hosszú ideig csak a szűkszavú igazgatói jelentésekből értesülünk.

LÁSZLÓ G. 1936-ban nyugdíjba ment és 1949-ig nem volt kezelője a gyűjteménynek. 1944-ben a háború pusztítása elől menekítve beládázzák az ősnövénytani anyagot is, és a pincébe szállítják, ahol komoly károk nélkül vészeli át a nehéz időket. A háború után megkezdődik a gyűjtemény helyreállítása, de az Ősnövénytani gyűjtemény legnagyobb része csak 20 éves kényszerpihenő után kerül fel a pincéből.

Az új gyűjteménykezelő, PÁLFALVY ISTVÁN 1949-es kinevezését követően nagyarányú paleobotanikai gyűjtő és feldolgozó munkába kezd, amelyet hátráltat, hogy 1951–1956 között a Magyar Tudományos Akadémiához helyezik át Feldolgozó munkáját ennek ellenére folytatja.

Az 1950-es évek „múzeumi átszervezése” sajnos az ősnövénytani részt is érte. A feleslegesnek ítélt anyagok között értékes összehasonlító anyagok semmisültek meg.

1964-től új szekrényekbe kerül a pincéből felhozott gyűjtemény. Viszonylag hosszabb, nyugodt szakasz következik. Lehetővé válik a hosszútávú tervezés, újra indul a leltározó és kartonozó munka is. Folyamatosan sor kerül új gyűjtésekre és feldolgozásokra. PÁLFALVY I. nagy anyagot gyűjt és dolgoz fel különböző lelőhelyekről, pl. Radvány, Eger, Mecsek hegység, Rózsaszentmárton, Rudabánya. Kezelése alatt jelentős tudományos értékkel bíró gyűjtemény alakul ki. 1981-től betegsége miatt nyugdíjasként folytatja a feldolgozó munkát.

1979-től az intézeti feladatok változásával párhuzamosan megkezdődött a gyűjteményi helyiségek átépítése. Ennek során az ősnövénytani gyűjtemény nagyobbik része Rákóczitelepre került, de feldolgozásra, anyagrendezésre, az anyag bemutatására ott is lehetőség van.

1982-ben befejeződött az átépítés, és ezzel lehetővé vált az anyagrendezési és feldolgozó munka folytatása. Ekkor kaptam megbízást az ősnövénytani gyűjtemény kezelésére. A legfontosabb feladat most az, hogy a lehető legrovidebb időn belül az anyag gyorsan hozzáférhető legyen a feldolgozás, valamint a bel- és külföldi szakemberek számára. Ez az anyagrendezés lehetőséget ad arra, hogy a gyűjteményrészek beosztását szükség szerint megváltoztatva az jobban igazodjék az Intézet mindenkori feladataihoz. Ezzel a munkával párhuzamosan az ősnövénytani típusgyűjtemény felállítása is sürgető feladat.

A további gyűjtések eredményeként el kell érünk, hogy a lemélyülő fúrások anyagából előkerülő ősnövénymaradványok minél nagyobb hányada ke-

üljön be a gyűjteménybe. A feldolgozott anyag értékes adatokkal bővítheti a fűrészi anyagfeldolgozás eredményeit.

A gyűjtemény anyagának dokumentálását belföldön is, de különösen külföldön várják a szakemberek. Egy részletes ismertetés a gyűjtemény anyagairól, feldolgozottsági fokáról nemcsak tudományos értékét növeli majd, hanem fokozza látogatottságát és a nemzetközi paleobotanikai kutatásokban betöltött szerepét is.

Az Ősnövénytan gyűjtemény használati értékét komoly mértékben növeli majd a Gyűjtemény egészére a közeljövőben bevezetésre tervezett számítógépes nyilvántartási- és kereső rendszer kialakítása.

Az elmúlt 100 év viszontagságai ellenére az ősnövénytan gyűjtemény anyaga és értéke jelentősen megnövekedett. A századfordulón STAUB M, az ötvenes évektől PÁLFALVY I nemzetközileg is elismert munkássága felhívta a figyelmet a gyűjteményre. Felhasználva az új, korszerű anyagvizsgálati módokból adódó lehetőségeket, az ő elképzeléseiket megtartva és továbbfejlesztve kezdődik a paleobotanikai gyűjtemény második évszázada.